Szabó Tamás
A hatalom átalakulása napjaink nemzetközi rendszerében

Joseph S. Nye, Jr: *The Future of Power*

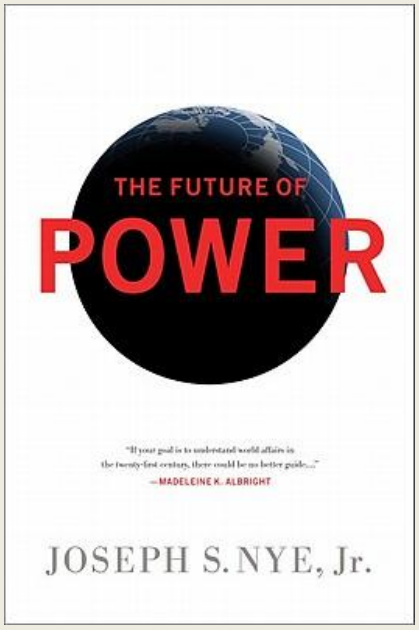

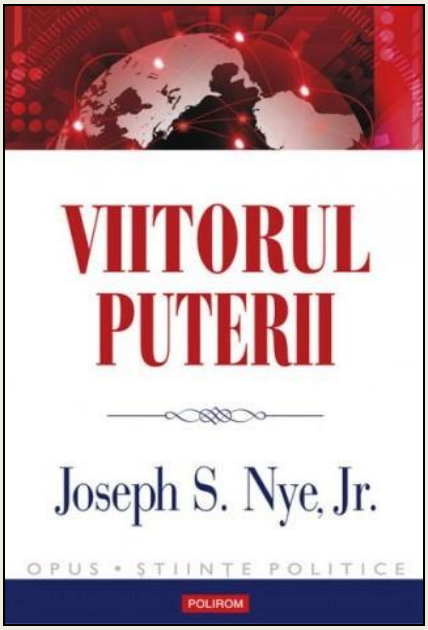

A nemzetközi kapcsolatok elméletének szakirodalmában a legnagyobb vitákat kiváltó témák között szerepelnek a nemzetközi rendet meghatározó jelenségek és jövőbeli trendek. Az amerikai Joseph S. Nye, a politikaelmélet és a nemzetközi kapcsolatok tudományban a neorealista iskola egyik legprominensebb képviselője. *A hatalom jövője* című nemrégiben megjelent könyvében a hatalom problematikáját elemzi a nemzetközi rendben – annak jövőbeli alakulását, dinamikáját is. Rendkívül olvasmányosan, konkrét tényekre és adatokra támaszkodva, letisztult terminológiával és világos gondolatokkal összefoglalja a hatalommal foglalkozó eddigi munkásságát is.

A szerző a Harvard Egyetem John F. Kennedy School of Government professzora, aki leginkább a „puha hatalom" (soft power) koncepció kidolgozójaként ismert, valóban világszerte. Új könyve 2011-ben jelent meg, azóta már más nyelveken is. A recenzens a román nyelvű kiadást tartja kezében. (A könyv romániai kiadása közvetve jelzi, hogy az ottani akadémiai körökben az utóbbi években erőteljesen megnőtt az érdeklődés a nemzetközi kapcsolatok elmélete tudományág publikációi iránt.

Nye professzornak a témában való rendkívüli jártassága nemcsak közérthető megfogalmazásában nyilvánul meg, hanem abban is, ahogy a téma szakirodalmát összegzi. Az olvasó tájé-

kozódását azzal is megkönnyíti, hogy előadásmódja során temérdek példát idéz és ábrát alkalmaz. Miként az előszóban is írja, megpróbált egy olyan könyvet írni, amely „nemcsak az akadémiai közegnek szól".

Könyvének főbb tézisei – közül egyesek már korábbi írásaiban is megjelentek, ezek most itt részletesebb kifejtésre kerültek, mások pedig újak – a következő pontokba szedve foglalhatók össze:

1. Globális hatalmi átrendeződésnek vagyunk tanúi, amelyben két típusú hatalmi átalakulás megy végbe: egyfelől beszélhetünk a hatalmi átmenetről (power transition), amely a fejlett és a fejlődő államok között megy végbe, továbbá ezzel párhuzamosan játszódik le a hatalomdiffúzió (power diffusion), amely az államok és a nem állami szereplők közötti hatalmi átalakulásokat jelzi. E két folyamat során nemcsak, hogy megváltozik a kormányzás természete, de a modern értelemben vett állam is új kihívások elé néz.

2. A hagyományos hadviselés átalakulóban van, ugyanis az ellenfél, „aki már nem visel egyenruhát, anélkül is képes veszteségeket okozni, hogy átlépte volna az ország határát" (42. o). Így a katonai hatalom a 21. században már nem fog akkora szerepet játszani, mint a 19. és a 20. században. Alkalmazása sem minden esetben hoz olyan eredményeket, mint korábban, de továbbra is meghatározó komponense marad a hatalomnak.

3. A politikai vezetők természetes, hogy arra törekszenek, hogy minden létező eszközzel növeljék országuk puha hatalmát. Egy olyan világban, ahol az internet és a virtuális tér egyre nagyobb szerepet játszik ennek a régi axiómának a szem előtt tartása – mondja Nye – már nem elegendő: „hogy sikeresek legyünk, a kormányok arra kell, hogy törekedjenek, hogy a puha hatalom eszközeit ötvözzék a katonai és gazdasági hatalom eszköztárával" – így a leghatékonyabb és legsikeresebb stratégiák az okos hatalom eszközeivé válnak (121. o).

4. Kína, India, Brazília és más feltörekvő országok színre lépésével nem magyarázható az Egyesült Államok hanyatlása. Ennek megállapításához sokkal árnyaltabb képre van szükség, mindenképp a katonai, gazdasági és puha hatalomról szóló empirikus adatok alapján. Az Egyesült Államok továbbra is tartani fogja vezető szerepét a világpolitikában.

A kötet három nagyobb szerkezeti egységből és hét fejezetből áll. A szerző már a bevezető részben (9–16. o) felvázolja azokat a főbb témaköröket, amelyek meghatározzák nemcsak a kötet felépítését, de a szerző érvrendszerét is. Ezek közül – a teljesség igénye nélkül – megemlíthetjük a puha hatalom kérdését, a hatalmi átmenet és a hatalomdiffúzió jelentéstartalmát, továbbá az Egyesült Államok hatalmának alakulását a 21. században – mindezeket a hatalom jövőjének „szemüvegén" keresztül kívánja elemezni a szerző.

Nye az első fejezetben a szerző a hatalom meghatározására, ennek típusaira és a hatalom különböző aspektusaira tesz kísérletet. Véleménye szerint a nemzetközi kapcsolatokban a hatalom meghatározása rendkívül sokszínű, többféle hatalomértelmezés is létezik, de meghatározása mégis nehézkes, ugyanis a hatalom nem minden esetben mérhető és sokszor kontextusfüggő (21. o).

A második fejezetből a katonai hatalom változását ismerhetjük meg, ugyanis Nye szerint a hagyományos hadviselés

átalakulóban van, mert mára a katonai hatalom nemcsak fegyverek, katonák tankok, bombázók és hadihajók összessége. Történelmi visszatekintésben több háborút és hadvezért felidéz, akik katonai hatalmuk birtokában leigáztak, meghódítottak más országokat. Viszont az utóbbi ötven év háborúit vizsgálva joggal hangsúlyozza, hogy csökkent a katonai hatalom „hasznossága", utalva arra, hogy 1945 után a háborúkban nem vetettek be atomtöltetet, a hagyományos erők fenntartása költséges, a háború összeegyeztethetetlen a demokratikus értékekkel, továbbá olyan kihívások is vannak, amelyek nem oldhatók meg háborús eszközökkel (48. o). Viszont ez nem zárja ki, hogy az államok éljenek a katonai erőforrások adta lehetőségeivel: harc, fenyegetés és diplomáciai eszközök, védelem és békefenntartás, katonai jelenlét – ezáltal is növelve országuk kemény és puha hatalmát.

Hasonlóan a katonai hatalomhoz, a gazdasági hatalom is eredményezhet kemény, illetve puha hatalmat; viszont gazdasági hatalom nélkül, nehéz katonai hatalmat gyakorolni – állapítja meg a szerző a harmadik fejezetben (70. o). A gazdasági hatalom összefüggésében az államok arra kell törekedniük – a szerző megfogalmazása szerint –úgy kell, hogy alakítsák a gazdasági folyamatokat, hogy más országok sokkal jobban függjenek tőled, mint te tőlük. Áttérve a nyersanyagkincsek kérdésére, amelyek a gazdasági hatalom fontos erőforrásai lehetnek, a szerző megjegyzi: nem minden esetben váltak a nyersanyagban gazdag országok gazdasági hatalommá. Példaként Japánt említi, a mely nyersanyagkincsek nélkül is gazdasági hatalommá vált, míg egyes nyersanyagban gazdag országok továbbra is fejletlenek maradnak.

Nye a gazdasági hatalom fontos eszközének a szankció (pozitív és negatív) alkalmazását tekinti, amely azonban nem minden esetben segít hozzá a kívánt eredmény eléréséhez. Noha a gazdasági hatalom továbbra is fontos eleme lesz az okos hatalom stratégiájának, a jövőben ez nagyban függ majd a piac nagyságától és az ország sebezhetőségének kontextusától.

A harmadik fejezetet a szerző az általa az 1990-es évek elején megalkotott fogalomnak, a puha hatalomnak szenteli, amelyet ma már nemcsak az akadémiai közegben, hanem az állami vezetők köreiben is használnak. Nye továbbra is amellett érvel, hogy a puha hatalom nem egy normatív, hanem sokkal inkább egy leíró fogalom (100. o); forrásaival mint pl. a kulturális hagyományok, politikai értékek, külpolitikai eszközök segítségével alakítható a napirend, az, hogy vonzerőnkkel meghatározhatjuk mások preferenciáit – mindezek segítségével elérhetők a kívánt eredmények.

Nem véletlen tehát – mondja a szerző – , hogy a nagyhatalmak egyre nagyobb összegeket költenek egyetemi cserediák-programokra, külföldön működő kulturális intézetekre, külföldön fogható televízió és rádióadók fenntartására. Ezekkel is növelik az ország imázsát és puha hatalmát. Noha Kínának sokkal kisebb a puha hatalma, mint az Egyesült Államoknak vagy az EU-nak, az utóbbi években Kína is nagy összegeket fordított cserediák-programokra, a Magyarország, de akár Románia egyetemein is működő Konfucius Intézetekre vagy a Xinhua hírcsatornára.

Noha az író nem tankönyvnek szánta művét, a kötet második része különösen alkalmas lenne az egyetemi oktatásban való használatra. A hatalomdif-

fúzióról és az e-hatalomról (cyberpower) szóló fejezetben Nye arra hívja fel a figyelmet, hogy a szabad információ korlátlan terjedése új kihívások elé állítja az állami szereplőket, akik fokozatosan veszítenek hatalmukból és befolyásukból a nem-állami szereplők javára (140. o). Az e-hatalom robbanásszerű fejlődése az 1970-es évek óta nemcsak az információról, hanem a hatalomról alkotott felfogásunkat is átalakította, melynek következtében növekszik a kormányok és intézményeik sebezhetősége főleg az egyének (hackerek) és nem állami szereplők (terrorista hálózatok) tényekedéseinek köszönhetően (150–160. o). Ennek következtében a cybertérben végbemenő változások hatással vannak a nemzetbiztonságra. Gondoljunk csak a gazdasági kémkedésre, terrorizmusra vagy a szervezetbűnözésre – így ennek biztonságosabbá tétele minden kormány érdeke.

A hatodik fejezet fő témája az Egyesült Államok hanyatlásának problémája. Noha a BRIC-országok térnyerésével változik Amerika nemzetközi befolyása, – mint írja – ez nem feltétlenül az amerikai hanyatlás kezdetét vetíti előre. Nye itt több szerzőre hivatkozva, a hegemonikus ciklusokat és a jelenlegi nagyhatalmak (Európai Unió, Japán, a BRIC-országok és az Egyesült Államok) empirikus adatait (ezek katonai, gazdasági és puha hatalmuk mutatóit) összehasonlítva vonja le következtetését. „Ebből a hatalmi átmenetből tévedés lenne következtetésként Amerika hanyatlását" levonni, ugyanis az Egyesült Államok az elkövetkezendő évtizedek legerősebb hatalma marad, még ha gazdasági hatalma és kulturális befolyása nagyobb is volt a 2000-es évek elején (226. o). Mégis a helyzet ennél árnyaltabb, ugyanis a szerző külön alfejezetet szentel az Egyesült Államok belső hanyatlásának tárgyalására, megemlítve olyan tényezőket, mint a társadalom és a kultúra kihívásait, a bevándorlók integrációját, a gazdasági fellendülést, az politikai intézmények innovációját, melyekre az országnak megoldásokat kell találnia.

A könyv harmadik és egyben utolsó része terjedelmében a legrövidebb, de talán a legsokatmondóbb, ugyanis a szerző itt fejti ki az okos hatalomról szóló gondolatait. Meglátása szerint az okos hatalomról szóló narratíva „nem a hatalom maximalizásáról szól, hanem arról hogy a létező erőforrásokat hogyan lehet úgy ötvözni, hogy a legnagyobb és legsikeresebb stratégiákat eredményezze", mindezt a jelenlegi hatalom diffúziója közepette (235. o). Nye ezzel kapcsolatosan öt ajánlást (lépést) fogalmaz meg az amerikai vezetők (nem csak) számára, amelynek figyelembevételével kidolgozható az okos hatalomra épülő stratégia. Ezt viszont a szerző a liberálisok és a realisták közötti különbség feloldásával, egy szintézis megfogalmazásától teszi függővé, amelyet liberális-realizmusnak (liberal realism) nevez.

A szerző normatív javaslata alapján egy liberális-realista stratégia mindenekelőtt figyelembe kell, hogy vegye az amerikai hatalom erősségeit és határait, egy integrált stratégia kidolgozására kell helyezze a hangsúlyt, amely ötvözi a kemény és puha hatalom eszközeit, továbbá szavatolnia kell az Egyesült Államok és szövetségesei számára a biztonságot, az erős gazdaságot és ösztönözni a liberális demokrácia és emberi jogok terjesztését.

Noha Nye könyve jelentős mű, szót kell ejtenünk hiányosságairól és a szerkesztés hibáiról is. A mű egyik legnagyobb

hiányosságát abban látom, hogy a szerző nem fordít különösebb figyelmet az arab világra és az iszlámra – ezek a könyvben egy-két helyen, említés szinten szerepelnek. Részben a szerkesztés hibájából maradtak a könyvben pontatlanságok: például az 1993-as, a weboldalakról származó adatoknál, a szerző ezek számát 50-re teszi, téves, ugyanis több helyen, így a MIT Egyetem weboldalán is 130-ról tesznek említést. Továbbá helytelen az 500 milliárd Facebook-felhasználóról szóló adat, amely valójában 500 millió volt 2010-ben.

Összegezve: A h*atalom jövője* könnyen érthető, rendkívül olvasmányos mű, a szerző teljesíti a bevezetőben kitűzött fő célját, a *„hatalomról szóló tisztább és érthetőbb gondolkodás kialakítását és egy átfogóbb narratívára való ösztönzést”*. Nye könyve hasznos olvasmány lehet nemcsak az egyetemi hallgatók és szakemberek, hanem mindazok számára, akik a napi sajtón túl többet szeretnének megtudni a hatalom jövőbeli átalakulásáról, a világpolitikát alakító és befolyásoló trendekről.

Joseph S. Nye, Jr: *The Future of Power,* Public Affairs, New York: 2011. 320 p. ISBN1610390695, 9781610390699

Joseph S. Nye, Jr: *Viitorul puterii,* Editura Polirom, Iași, 2012, 328. oldal. ISBN: 9789734625390